

Христо Стојаноски

СТЕЛА СЛЕЈАНСКА - СТОЈАНОСКА

**ПРОПАГАТОР НА
СОВРЕМЕНИОТ ЗВУК**

Скопје, 2015

НАМЕСТО ВОВЕД

Времето постепено ги положува слоевите на заборавот, ги спушта завесите пред она штотуку минало, а опстанува само тоа што се преродило во огнот, љубовта, љубовта во убавото, уметноста.

Луѓето, миленици на Бога кои станале дел од преродувањето, пресоздавајќи го, согорувајќи во огнот, кои ги поставуваат мостовите на времињата остануваат присутни и по заминувањето од овој свет.

Можеби една од главните причини за да ја создадам оваа монографија е и тоа што Стела Слејанска-Стојаноска за време на своето живеење и работење, со сета сила и моќ беше доминантна над сите мрачни сили што ја загаснуваа светлината на огнот. Претпоставувам, малкумина кај нас заслужиле да бидат удостоени со едно вакво мало признание како што ќе биде оваа книга.

...Во секојдневието, Стела Слејанска-Стојаноска беше скромна и не наметлива личност, а додека на сцената виор и сила, се препушташе во тоа што го пресоздава, живееше за убавото и секогаш со респект го правеше со голема љубов, не барајќи се себе во него, но создавајќи го...

..Од зародиш до меѓусвездени – космополитски простори, до зародиш и личен мир или уште повеќе, ако го сведеме на два збора, оние два кои ја содржат целата уметничка философија на поетот скитник, Бранко Миљковиќ: ОГАН И НИШТО...

Димче Николевски

Прометеј го одзема вечниот оган од боговите на Олимп и го предаде на човекот за да го направи бесмртен, како и самите богови, затоа што во огнот е пресоздавањето и преродувањето. Секоја искра го пресоздава животот. Да се живее за согорувањето значи да се живее за преродувањето, животот. Само сонот и фантазијата го создаваат огнот, а огнот го преродува сонот. Сонот е привилегија на поединецот и никој не може да му ја одземе, ни на демонските сили не им успевало затоа што тој поттикнува на размислување и осамостојување на личноста од општото, дава сили за борба против силите на мракот. За Стела, суштината на уметноста беше искрата и огнот, во стварност постојаното откривање на значењето на сонот, а сонот е единствената формула што ја определува личноста – творец, која се содржи во сонот – фантазија.

Зборувајќи за Стела, која не е веќе меѓу нас, а целиот свој живот го посвети на музиката и педагогијата, на концертните подиуми во земјава и странство, собирајќи аплаузи и пофалби во критичките осврти, писмените документи за многубројните остварени солистички концерти, концерти со симфониски оркестри, пијано придружби, музички соработник на разни сценски и видео проекти, личност која зад себе остави многу писмени докази, аудиовизуелни докази, слободно ќе може да се констатира, дека историскиот континуитет на пијанистичката репродуктивна уметност ќе ја стави под заеднички именител на вредностите или ќе почне НОВ РЕД со нејзиното значење. Конкретно, за Стела и за нејзината реална слика во нашиот музички живот, читателот на оваа монографија би требало сам да донесе заклучок за неа, како уметник, човек и педагог и дали навистина во историјата на континуитетот ќе биде под тој заеднички именител или со посебен третман.

Ако вредностите на уметникот искажани како признание со нешто ново и посебно, се лична заслуга и кога нивното потврдување од критика во критика е идентично или слично, тогаш НОВИОТ РЕД сам се испишува во нашата пијанистичко-репродуктивна историја.

Следејќи ги настаните, спрема нивната хронологија и документираните сведоштва, Стела Слејанска-Стојаноска со целото нејзино уметничко и педагошко делување би се сместила во втората половина на минатиот век и првата деценија од новиот век. Кога ќе се систематизираат случувањата кои се преплетуваат, надолнуваат едни со други во животниот пат на уметникот, уште појасно ќе ни стане за нејзиниот придонес во историскиот развој на музичката култура кај нас.

...Кога ќе го погледнете патот наназад, знаете што сте свиреле и за тоа сте створиле документација, фотоси, програми, снимени материјали итн. – ТОА СИ ТИ ВО ТОА ШТО ИЗМИНАЛО. За еден педагог, огледало во иднината се студентите. Јас не можам да си го замислам тој пат а да не се сетам на моите студенти кои сега ги има по светот и кај нас скоро во сите школи...

Слејанска Сџела. Мојош Паџ, Телевизија Телма, декември 2010 година

Со своите концерти, Стела остави неизбришлива трага во историјата речиси на сите реномирани фестивали во регионот и во некои светски центри, истото го потврди со организација и учество на бројни мајсторски курсеви по пијано во Париз, Прага,

Ротердам, Барселона, Чикаго и други светски центри. Освен со солистичкото концертирање, Стела пред музичкиот аудиториум се среќава и како дел од многубројни камерни состави. Стела е етаблирана и како публицист со свои согледувања за пијанизмот а поголем број нејзини теоретски трудови се објавени во реномирани списанија. Од 2001 година, таа беше член на „Европска асоцијација за култура и уметност“ со седиште во Венеција, како и член на асоцијацијата „Музика и уметност во Европа – Париз“. Потврда за меѓународната афирмација на Стела Слејанска-Стојаноска во сферата на репродуктивната уметност претставуваат и бројните домашни и меѓународни награди, признанија од кои може да се издвои орденот за заслуги од областа на културата по указ на претседателот на Р. Франција, „Витез од редот на Академските Палми“, доделена во 2006 година.

SUMMARY

The rich cultural history of Macedonia, a country referred to as the source of the European civilization by some contemporary historians, as evidenced by the numerous archeological sites and rich artifacts amongst which the first musical notations can be seen, was interrupted by the collapse of Macedonia under Ottoman rule. Five centuries of slavery stopped progress to the point that even time came to a halt. This lasted until the early twentieth century. The beginning of the second half of the twentieth century in Macedonia saw the start of musical education on an organized basis.

Stela Slejanska-Stojanoska, as a member of the second generation of pianists and the first piano player educated in Paris, started performing concerts immediately after her return to Macedonia. Stela was lauded as a promoter of contemporary music and the new piano sound. She gave first-time performances of musical compositions to the domestic audience, introducing for the first time that style of contemporary music, the music of her time, music in line with the European trends. Stela filled in what had been missing in our space of musical interpretation, initiated a modern approach to the piano, a search for a new expression and development of new stylistic values, disposing of pedantry and relying on the fundamental need for new means of expression required by the new musical compositions which represented their time. Stela led the Macedonian pianist performing arts, and the Macedonian MODERNISM through the thorny paths of self-confirmation. She created a new taste, stimulating broader knowledge of the new age and expression with special admiration for the national music arts and the contemporary sound. She was a character, a guiding force for the complex processes of the new spiritual expression with a restless creative spirit that always surprised her audience with something new and fresh on the music stage.

Stela Slejanska-Stojanoska was born in Shtip, Macedonia. She studied piano in her birthplace, continued her education in Skopje, then in Zagreb and, finally, at the École Normale Supérieure de Musique conservatoire in Paris. There, she worked with internationally renowned educators such as Jeanne Blancard, Monique Dechaussée, Aldo Ciccolini, and Thierry de Brunhoff. She started her education in Paris with Jeanne Blancard, longtime

assistant and collaborator to music educator Alfred Cortot (exponent of the European French School). As an outstanding student with excellent grades, Stela Slejanska-Stojanoska received one of the scholarships awarded by the conservatoire. In 1967, she graduated first in a group of forty candidates, unanimously, with "special honors" from the jury (appraisal cited from the diploma). At the same graduation examination, she received special commendation for best performance of a given composition by the contemporary composer Jean Bizet.

After graduating from the conservatoire, Stela Slejanska – Stojanoska continued her studies in the perfection class led by renowned teacher Thierry de Brunhoff, a former student of Alfred Cortot and Edwin Fischer. In the perfection class, Stela Slejanska – Stojanoska refined her skills and earned a post-graduate master's degree.

From 1969 to 1972 Slejanska-Stojanoska studied in the class of pianist Aldo Ciccolini in Paris. Upon deciding to return to her homeland, she brought along the following recommendations by her professors and the director of the music school in Pontoise where she had been employed during her stay in Paris.

.... "I, the undersigned Aldo Ciccolini, of French nationality, virtuoso pianist and professor at the Higher National Conservatoire in Paris, am honored to recommend my student, Mrs. Stela Slejanska, of Yugoslavian nationality, who has shown exceptional qualities as a concert performer and as a teacher. I think that her unwavering will, her advantage in her art, and her extremely extensive knowledge have destined her to a most brilliant career. It would bring me great joy if she could be assisted in the continuation of her ideal, given that Mrs. Slejanska is an element of the highest order. "

Professor Thierry de Brunhoff gave the following opinion on Stela-Slejanska:

"I was very happy to have her as a student, and very sad when she returned to Yugoslavia, due to the fact that all of her artistic and human qualities made her my ideal assistant at the École Normale Supérieure de Musique. I lost a lot with her departure because on top of her exceptional qualities she added a profound knowledge of various techniques, a fine sense of style, and an educational intelligence of the highest order."

Slejanska-Stojanoska's qualities as a teacher can be seen from the following statement by the director of the Pontoise music school.

"Stela Slejanska worked as a teacher responsible for a group of fifteen students from all backgrounds. Her decision to return to Yugoslavia to serve her fellow countrymen with her experience shows that it is difficult to replace a professor who has special teacher qualities and great professional value. We wish for her to be appreciated wherever she goes, just as she was appreciated by her colleagues and students in France."

Immediately upon her return to her homeland, Stela Slejanska-Stojanoska set out on her life's path as a concert performer and teacher. Even during her earliest performances on the music stage she was recognized as an extraordinary talented pianist, the hope of Macedonian performing arts. Besides being a concert performer, she also worked as a teacher. She was first hired at the Higher Pedagogical School, and later, in 1975, she was employed as a part-time teacher at the High School of Music in Skopje. Since June 1977 she worked full-time at the Faculty of Music, first as an associate and then as a lecturer, gradually working her way to becoming a full professor, a position she held until her retirement.

Stela Slejanska-Stojanoska was a member of a number of prestigious culture and art associations, among which the most significant are the European Society of Culture – Venice, Music and Art - Europe, the European Piano Teachers Association (EPTA), and the Piano Teachers Association – Czech Republic.

Her concert activities did not stop - they advanced and expanded beyond the Macedonian music scene with performances in the other republics of former Yugoslavia, Georgia, Armenia, Azerbaijan, Uzbekistan, Italy, Bulgaria, France, Africa, Norway, Germany, Spain, former Czechoslovakia, and other countries. Slejanska-Stojanoska was also a member of the French quartet Touché which performed in a number of countries outside France, including Macedonia.

Here are just a few of the foreign reviews on Stela Slejanska-Stojanoska:
„...Wonderful recital by Stela Slejanska..... Legend no.2 – St. Francis of Paola Walking on the Waves was tackled by a pianist who has overcome all technical problems for the benefit of pure music... It was a grand night..." (Cahiers de Critique, Paris)

„...the music that found a good interpreter in Stela Slejanska; technically adept, she overcame all problems, which were not a few, with ease. Perfectly focused, she gave life and a certain depth to these scores." (La Nouvelle République, Tours)

„... Messiaen, Liszt, Bartok were suggestive through their brilliant virtuosity and poetic feel bestowed upon them by the artist, putting in the foreground a deep maturity... It is hard to pinpoint the culminating point in the recital, however, maybe with Messiaen - Slejanska provided the clearest evidence for her wonderful sensibility...”(El Correo Catalán, Barcelona)

For successful pianists such as Stela Slejanska-Stojanoska, awards are inevitable. Here are just a few of the foreign awards:

A medal from Youth Festival – Berlin, 1973

A plaque from Dalmacija Koncert for best concert of the year, 1986

Ordre des Palmes académiques (Order of Academic Palms) awarded by the French Republic, 2006

The last listed award, the Order of Academic Palms awarded by the French Republic in 2006 is the highest recognition bestowed by France for expansion of the French culture throughout the rest of the world, an award which is rarely given to foreigners. With it, Stela definitely reserved an honorable place in the Macedonian culture, bearing the title “Promoter of the contemporary sound”. Stela not only went down in the history of the Macedonian piano performance, but also opened new horizons and established new values therein.

РЕЦЕНЗИИ

Кон монографијата „Стела Слејанска-Стојаноска – Пропагатор на современиот звук“

Книгата „Стела Слејанска-Стојаноска – Пропагатор на современиот звук“ е прв ваков проект на авторот Христо Стојаноски. Надоврзувајќи се на своето успешно искуство стекнато со пишување трудови од областа на музиката и музикологијата во текот на своите постдипломски студии и подоцна како доцент на Музичката академија при УГД во Штип, Христо Стојаноски ни понуди извонредно содржајна и квалитетна монографија, посветена на нашата еминентна пијанистка и музички деец Стела Слејанска-Стојаноска. Како нејзин син, Христо Стојановски успеа да пронајде извонредна рамнотежа помеѓу субјективното и објективното во пристапот кон претставувањето на ликот и делото на Стела Слејанска-Стојаноска. Сето тоа резултираше со извонредно складна литературна композиција во однос на стилот и содржината на оваа монографија.

Избирајќи ја Стела Слејанска-Стојаноска како личност на која ѝ е посветена оваа монографија, авторот Христо Стојаноски се осврнува на дејноста на еден наш еминентен музички уметник, со извонредно богата домашна и меѓународна професионална кариера, кој се јавува како извонредно значаен претставник и промотор на пијанистичката уметност кај нас.

Со изработката на ваква монографија се остава траен документ што ќе го потврди континуитетот на македонските културни вредности и традиција.

Воедно, оваа монографија, покрај идејата да го претстави уметничкиот пат и дејноста на Стела Слејанска-Стојаноска, фрла светлина врз цела низа настани и личности значајни за македонската музичка култура од втората половина на дваесеттиот и преминот кон дваесет и првиот век.

Нема сомнение дека ваквите трудови се од посебно значење за пополнување на многу недоволно истражени делови од македонската музичка историја за кои не постои систематизирана документација. Оттука, напорот на авторот Христо Стојаноски да обезбеди обемна документација за овој труд заслужува особена почит.

Основата за изработка на овој труд ја чини големиот број документи, податоци, сведоштва на колеги, музички критичари и, секако, лични сведоштва за животот и дејноста на Стела Слејанска-Стојаноска, што се хронолошки систематизирани и чинат една компактна целина.

Пишувана во јасно препознатлив стил, авторот Христо Стојаноски ја прави книгата читлива и интересна не само за стручната јавност туку и за широк

круг читатели, кои ќе можат да сознаат многу детали за културниот живот и музичката традиција на Македонија и посебно за ликот и дејноста на Стела Слејанска-Стојаноска.

Појавата на трудови од ваков профил заслужуваат безрезервна поддршка од нашата културна јавност, бидејќи, покрај научната и музиколошката вредност, носат сведоштва и благородни пораки како за професионалните музичари така и за многубројните љубители и почитувачи на музиката.

Оваа извонредно квалитетна книга на авторот Христо Стојаноски безрезервно ја заслужува мојата препорака да стане достапна за нашата музиколошка, научна и културна јавност, секако поаѓајќи од фактот дека ѝ е посветена на Стела Слејанска-Стојаноска – доајен на нашата пијанистичка уметност, која оставила длабоки траги во нашето културно живеење.

*Проф. м-р Тодор Свеџиев
Скопје, 09.10.2015 година*

КОН МОНОГРАФИЈАТА

„Сте́ла Слеја́нска-Стоја́носка – Пропагатор на современиот звук“

Посветеноста на оваа книга за Сте́ла Слеја́нска-Стоја́носка не́ тера да се праша́ме зошто се прават монографиите и за кого. Оваа книга е типичен пример за потребата да постојат вакви дела, затоа што тие иницираат да размислуваме за заслугите на одредени личности во нашата репродуктивна уметност. Конкретно, Сте́ла Слеја́нска-Стоја́носка е личност која за времето на своето постоење го даде токму она што недостигаше кај нас. Таа го направи првиот чекор за да не стои истото време, со истите луѓе, на истото место. Кога се говори за местото, се мисли на нашата Македонија. Сте́ла, со своето педагошко и концертно дејствување не влезе во конфликт со постојното. Напротив, само му даде импулс за забрзување на континуитетот кон современиот звук, едукација за техничката подготвеност, полесно да се дојде до современото. Како пијанист на втората генерација, надградбата беше нужност. Сте́ла беше првиот пијанист кој се оформуваше во Париз и се врати во татковината. Нејзиното исчекување, со враќањето, ја доживеа потполната афирмација за тоа што требаше да биде. Сте́ла го докажа тоа преку концертната дејност со голема потврда за вредностите и новото што го донесе. Една од големите цели на нејзината мисија (вела́м мисија зашто тоа се виде од целокупниот начин на живеење) беше, покрај концертирањето и педагогијата, љубовта кон домашното творештво за да си го заземе своето место меѓу европските вредности. Со враќањето од Париз, Сте́ла ја донесе „современата“ Франција во Македонија, но и ја однесе македонската музика во Франција. Тоа беше една од препознатливите особини на Сте́ла. Таа создаде и кадри кои треба да ја продолжат мисијата.

Оваа монографија го претставува уметничкиот пат на Сте́ла Слеја́нска-Стоја́носка, но не само нејзиниот пат туку и значењето на многу други творци и репродуктивци. Големiot број документи, податоци и сведоштва за животот и делото на Сте́ла, даваат основа за изградба на овој многу скапоцен труд. Стилот на кој е пишувана оваа монографија од страна на Христо Стојаноски ја прави книгата читлива и интересна, не само за стручно оспособените туку и за широк круг читатели кои ќе дојдат до сознанија за културниот живот и за музичката традиција во Македонија. Оваа прекрасна книга на Христо Стојаноски без никакви задршки ја заслужува поддршката да стане достапна за нашиот музиколошки интерес, научната и културна јавност, бидејќи е посветена на Сте́ла Слеја́нска-Стоја́носка, пропагаторот на современиот звук, еден од заслужниците кој остава неизбришливи траги во нашето културно живеење.

Ѓорѓи Стојаноски
25.09.2015 година